

تحلیل هفته

شماره: 482

(22-26 سرطان 1404 هـ ش)

اخراج اجباری مهاجرین افغان از ایران؛ عوامل و تأثیرات آن بر روابط سیاسی دوجانبه

این نشریه هفته‌وار، تحلیل رویدادهای مهم سیاسی، اقتصادی، امنیتی و اجتماعی افغانستان و منطقه است که به زبان‌های پشتو، دری، انگلیسی و عربی توسط مرکز مطالعات استراتژیک و منطقه‌ای تهیه و نشر می‌گردد.

آنچه درین شماره می‌خوانید:

- اخراج اجباری مهاجرین افغان از ایران؛ عوامل و تأثیرات آن بر روابط سیاسی دوجانبه 3
- ارزیابی حقوقی اخراج اجباری مهاجرین افغان توسط ایران 3
- دلایل اخراج اجباری مهاجرین افغان 4
- تأثیر آن بر روابط سیاسی دوجانبه افغانستان و ایران 6
- نتیجه 7
- پیشنهادات 8
- منابع 9

اخراج اجباری مهاجرین افغان از ایران؛ عوامل و تأثیرات آن بر روابط سیاسی دوجانبه

مقدمه

جنگ‌ها علاوه بر سایر بدبختی‌ها، مشکل مهاجرت را نیز به وجود می‌آورند و یکی از دلایل بزرگ مهاجرت افغان‌ها به ایران همین جنگ است. مشکلات سیاسی، بیکاری، نابرابری اجتماعی و نقض حقوق بشر از دیگر دلایل مهمی هستند که انسان‌ها را به مهاجرت مجبور می‌کنند.

بر اساس گزارش سازمان ملل متحد در امور مهاجرت در سال ۲۰۲۴ میلادی، در جهان ۳۷٫۹ میلیون نفر در مهاجرت زندگی می‌کنند که ۶۵ درصد آن‌ها تنها از چهار کشور هستند: سوریه ۶٫۳ میلیون، ونزوئلا ۶٫۲ میلیون، و اوکراین و افغانستان هر کدام ۶٫۱ میلیون مهاجر دارند،^۱ یعنی افغانستان از نظر مهاجرت در جهان در رتبه چهارم قرار دارد. از این ۶٫۱ میلیون مهاجر افغانستان، پنج میلیون و پنجصد و بیست و شش هزار و هفتصد نفر در کشورهای همسایه زندگی می‌کنند که از این میان در ایران ۳٬۷۵۲٬۳۰۰ نفر، در پاکستان ۳٬۵۰۰ نفر، در تاجیکستان ۱۰٬۴۰۰ نفر، در ازبکستان ۹٬۰۰۰ نفر و در ترکمنستان ۳٬۵۰۰ نفر سکونت دارند.^۲

ایران پس از جنگ اخیر با اسرائیل به طور گسترده اقدام به اخراج اجباری مهاجرین افغان کرد که این بزرگ‌ترین رویداد اخراج اجباری مهاجرین افغان از سوی ایران در تاریخ گذشته به شمار می‌رود. بر اساس گزارش‌ها، در ایران نزدیک به ۲٫۶ میلیون مهاجر افغان بدون اسناد قانونی اقامت، زندگی می‌کنند.^۳

از سال ۲۰۲۵ میلادی تاکنون، ایران بیش از یک میلیون مهاجر افغان را از خاک خود اخراج کرده است و از تاریخ اول جون سال جاری تا نهم جولای نزدیک به ۶۰۰ هزار مهاجر افغان از ایران اخراج شده‌اند که از این میان تقریباً ۷۰ درصد آن‌ها به زور اخراج شده‌اند. در این اخراج اجباری نزدیک به ۲۵ درصد کودکان هستند.

4

در این نوشته تحلیلی به این پرسش‌ها پاسخ خواهیم داد که چرا ایران به طور بی‌سابقه‌ای به اخراج اجباری مهاجرین افغان روی آورده است؟ مگر این اقدام ایران نقض حقوق بین‌الملل نیست؟ در نهایت اینکه نتایج آن چه خواهد بود و چه تأثیری بر روابط سیاسی دوجانبه ایران و افغانستان خواهد گذاشت؟

ارزیابی حقوقی اخراج اجباری مهاجرین افغان توسط ایران

در حقوق بین‌الملل مهم‌ترین سند درباره مهاجرت، کنوانسیون ۱۹۵۱ درباره وضعیت مهاجرین است که در این کنوانسیون تمام حقوق مهاجرین از جمله: در ماده سوم حق منع تبعیض، در ماده چهارم حق آزادی مذهبی، در ماده سیزدهم حق مالکیت، در ماده پانزدهم حق تشکیل انجمن‌ها، در ماده شانزدهم حق

دسترسی به دادگاه‌ها، در ماده هفدهم حق کار، در ماده بیست و دوم حق تحصیل، در ماده بیست و ششم حق آزادی رفت‌وآمد و سفر، در ماده سی‌ام حق انتقال اموال، در ماده سی‌وسوم حق منع اخراج اجباری⁵ و سایر حقوق ذکر شده است که حکومت ایران برخی از این حقوق را درباره مهاجرین افغان نقض کرده است. به‌ویژه اینکه این کنوانسیون، اخراج اجباری را منع می‌کند، اما ایران عملاً مهاجرین افغان را به‌صورت اجباری اخراج می‌کند.

علاوه بر این، بند اول ماده سوم کنوانسیون منع شکنجه سازمان ملل نیز اخراج اجباری مهاجرین را منع می‌کند، این ماده می‌گوید: "هیچ دولتی نمی‌تواند شخصی را به دولتی دیگر تبعید کند، بازگرداند یا استرداد کند که در آنجا دلایل قوی برای شکنجه او وجود داشته باشد."⁶

همچنان، ماده چهاردهم اعلامیه جهانی حقوق بشر به مردم حق می‌دهد تا برای حفظ امنیت خود به کشورهای دیگر مهاجر شوند یا اقدام به اخذ تابعیت کشور دیگری نمایند.⁷ همچنان، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی،⁸ میثاق بین‌المللی حقوق فرهنگی و اقتصادی⁹ و سایر اسناد بین‌المللی بر حقوق مهاجرین تأکید می‌کنند و در پرتو این اسناد بین‌المللی می‌توان گفت که ایران از طریق اخراج اجباری مهاجرین افغان، حق تحصیل آنان را نقض کرده است، زیرا تحصیل آنان نیمه‌تمام مانده و حتی آنان نتوانسته‌اند اسناد تحصیلی خود را دریافت کنند. حق سلامت آنان را نیز نقض کرده است، زیرا این اخراج اجباری در شرایطی انجام می‌شود که موج گرمای شدیدی وجود دارد و دما تقریباً بالاتر از چهل درجه است و در این اخراج اجباری بیش از ۷۰ درصد کودکان و زنان هستند که توان تحمل این گرما را ندارند و بسیاری از آنان بیمار شده‌اند.

علاوه بر این، انتقال اموال نیز از حقوق اساسی مهاجرین است، اما به شکلی که مهاجرین افغان از ایران اخراج شده‌اند، اکثر آنان فرصت نیافته‌اند تا اموال خود را به‌صورت منظم انتقال دهند. همچنان، در جریان اخراج، مهاجرین افغان با چالش‌های متعددی مواجه شده‌اند. یک مهاجر افغان به نام بشیر که با سی‌ان‌ان مصاحبه کرده است، می‌گوید: «سربازان ایرانی من را در کوچه بازداشت کردند و ده میلیون تومان (حدود ۲۰۰ دالر) از من گرفتند، سپس من را به بازداشتگاه منتقل کردند و در آنجا نیز دو میلیون تومان (۵۰ دالر) دیگر از من خواستند و مرا مجبور کردند آن را نیز پرداخت کنم. آنها به ما غذا و آب نمی‌دادند و علاوه بر آن ما را کتک نیز می‌زدند.»¹⁰

علاوه بر این، بسیاری از حقوق دیگری هم هست که توسط ایران هنگام اخراج مهاجرین افغان نقض شده است.

دلایل اخراج اجباری مهاجرین افغان

در اینجا به برخی از دلایل اخراج اجباری مهاجرین افغان پرداخته می‌شود:

۱- **دلیل امنیتی:** ایران همانند پاکستان موضوع مهاجرین افغان را امنیتی (securitization) کرده است. امنیتی کردن یک موضوع، نظریه مکتب تحقیقات امنیتی کپنهاگ است و این نظریه می گوید که امنیتی کردن یک مسئله سه مرحله دارد:

مرحله اول: بیان امنیتی (Speech Act)، از سوی مقامات و مسئولین یک مسئله باید به عنوان تهدید امنیتی معرفی شود.

مرحله دوم: پذیرش از سوی جامعه و مردم (Audience Acceptance) و نگاه کردن به آن مسئله به عنوان یک تهدید امنیتی.

مرحله سوم: اقدامات فوق العاده (Extraordinary Measures) و برداشتن گام های غیرمعمول برای از بین بردن آن تهدید.¹¹

ایران نیز بر اساس همین نظریه در مرحله اول این موضوع را تهدیدی برای امنیت خود معرفی کرد، سپس مردم نیز پذیرفتند که در جنگ علیه اسرائیل، افغان ها در جاسوسی دست داشته اند و در مرحله نهایی، ایران به اقدامات غیرعادی دست زد و مهاجرین افغان را به زور از کشور خود اخراج کرد.

مقامات ایرانی یکی از دلایل اخراج اجباری مهاجرین افغان را نگرانی های امنیتی می دانند. در جریان جنگ اخیر ایران و اسرائیل، بسیاری از مقامات بلندپایه آن ها کشته شدند و مراکز امنیتی مهم آن ها هدف قرار گرفت. آنان چنین فکر می کنند که یکی از دلایل این شکست اطلاعاتی، جاسوسان داخلی هستند و در این زمینه مهاجرین افغان نیز برای اسرائیل جاسوسی کرده اند. تلویزیون دولتی ایران یک ویدیو منتشر کرد که در آن نشان داده می شد یک مهاجر افغان برای اسرائیل درباره مکان های امنیتی مهم جاسوسی کرده است. در این ویدئو، فردی که به نام افغان نشان داده شده می گوید: «من در مقابل ۲۰۰۰ دالر برای فردی مقیم آلمان اطلاعات مکان های امنیتی را ارسال کردم.» حکومت ایران از طریق این گونه اقدامات می خواهد شکست اطلاعاتی جنگ اخیر را بر گردن مهاجرین افغان بیندازد و خود را تبرئه کند. خلاصه این که نگرانی های امنیتی ایران یکی از دلایل اخراج اجباری مهاجرین افغان است.

۲- **ابزار فشار بر امارت اسلامی:** پاکستان و ایران همواره از مهاجرین افغان به عنوان ابزاری برای فشار استفاده کرده اند. در دوره دوم امارت اسلامی، با وجود این که روابط ایران و افغانستان نسبتاً خوب است، اما اظهارات مقامات ایرانی در مورد مسئله آب و به طور کلی سیاست ایران درباره آب های هلمند این است که توافق انجام شده در این زمینه تعدیل شود و حق آب ایران از این رود افزایش یابد. بنابراین چنین تصور می شود که از مهاجرین افغان به طور کلی و به ویژه در موضوع آب، به عنوان ابزاری برای فشار استفاده می شود.

۳- وخامت وضعیت اقتصادی: ایران تحت تحریم‌های شدید جامعه بین‌المللی قرار دارد که این امر تأثیر منفی بر اقتصاد آن گذاشته است. همچنان، به دلیل جنگ اخیر با اسرائیل، اقتصاد آن به شدت آسیب دیده است. علاوه بر این، بیکاری و فقر در داخل کشور افزایش یافته و درآمد سرانه و عواید کاهش کاهش یافته است و با مشکلات اقتصادی دیگری نیز دست و پنجه نرم می‌کنند. سومین دلیلی که خود ایرانیان به آن اشاره می‌کنند این است که آنان فکر می‌کنند افغان‌ها شغل‌ها و محل‌های کسب و کار آن‌ها را گرفته‌اند و اگر آنان اخراج شوند، زمینه اشتغال و کسب و کار برای ایرانیان فراهم خواهد شد. علاوه بر این، حکومت ایران فکر می‌کند که مهاجرین افغان بر منابع اقتصادی آنان فشار وارد کرده‌اند و این نیز یکی از دلایل وخامت وضعیت اقتصادی است و اگر آنان به کشور خود بازگردانده شوند، مقداری از فشار بر منابع اقتصادی ایران کاهش خواهد یافت. اما این تنها یک بهانه به نظر می‌رسد، زیرا چند میلیون مهاجر چگونه می‌توانند بر وضعیت اقتصادی کشوری با این جمعیت زیاد تأثیر منفی بگذارند؟ علاوه بر این، مهاجرین افغان به عنوان نیروی انسانی در کارخانه‌های ایران کارهای طاقت‌فرسایی انجام می‌دهند که حتی خود ایرانیان حاضر به انجام آن نیستند و از طریق این کارها، مهاجرین افغان در آبادانی و بازسازی ایران سهم گرفته‌اند.

۴- پوشاندن ناکامی اطلاعاتی و جذب حمایت مردمی: پس از یک درگیری کوتاه بین ایران و اسرائیل که در آن برخی از مکان‌های مهم ایران بمباران شد و تعدادی از شخصیت‌های نظامی و علمی آنان کشته شدند، نهادهای امنیتی ایران از سوی مردم به شدت مورد انتقاد قرار گرفتند، زیرا نتوانستند افراد و مکان‌های مهم را محافظت کنند. برای پاسخ‌گویی در برابر مردم، کاهش فشارهای مردمی و پوشاندن ناکامی اطلاعاتی خود، آنان مهاجرین افغان را به جاسوسی متهم کردند و اقدام به اخراج اجباری آنان نمودند. ایران از این اخراج اجباری سه منفعت را انتظار دارد: از یک سو، شکست اطلاعاتی خود را بر گردن مهاجرین افغان بیندازد، از سوی دیگر، فشارهای مردمی را تا حدودی مدیریت کرده و توجه آنان را به سمت دیگری منحرف کند، و از سوی دیگر، می‌خواهد تعداد مهاجرین افغان در ایران را محدود سازد.

تأثیر آن بر روابط سیاسی دوجانبه افغانستان و ایران

ایران از بازگشت دوباره‌ی امارت اسلامی به قدرت حمایت کرد و حتی در سال‌های پایانی جمهوریت نیز با امارت اسلامی روابط داشت و در ایران برای آن‌ها نشست‌هایی برگزار می‌کرد. هنگامی که امارت اسلامی در سال ۲۰۲۱ میلادی به قدرت رسید، رهبر ایران، خامنه‌ای، حمایت خود را از این نظام جدید اعلام کرد و به ابراهیم رئیسی دستور داد تا روابط خوبی با امارت اسلامی برقرار کند. ممکن است دلایل زیادی برای ایجاد این روابط خوب وجود داشته باشد، اما دو دلیل آن بسیار مهم هستند: نخست: این که میان هر دو نظام مشترکاتی وجود دارد و مهم‌ترین نقطه‌ی مشترک آن‌ها، نظام اسلامی است و ایران می‌خواهد در کنار خود نیز چنین نظامی وجود داشته باشد تا به مردم خود بگوید که اینک در همسایگی ما نیز چنین نظامی وجود دارد و باید از نظام خود حمایت کنید. دوم: این که ایران ایالات متحده آمریکا را دشمن بزرگ و مشترک خود و امارت اسلامی می‌داند و می‌خواهد

در همسایگی خود پایگاه‌های ایالات متحده وجود نداشته باشد و از این جهت مطمئن شود که این سرزمین از سوی ایالات متحده یا گروه‌های " تروریستی " دیگر، به ویژه " داعش "، علیه ایران مورد استفاده قرار نخواهد گرفت.

بر اساس نظریه «فشرده‌سازی اجتماعی»، زمانی که یک جامعه با فشارهایی مواجه می‌شود، مانند حضور شمار زیادی از مهاجرین، نزاع‌ها و نارضایتی‌ها می‌تواند افزایش یابد. این فشارهای اجتماعی، به‌ویژه در مناطقی که مهاجرین افغان زیاد ساکن هستند، می‌تواند سبب بی‌اعتمادی و نگرانی‌های امنیتی شود و این کار می‌تواند روابط ایران و افغانستان را پیچیده‌تر سازد.

اخراج اجباری مهاجرین افغان توسط ایران تا این سطح بالا، امارت اسلامی را با چالش‌های شدیدی مواجه کرده است، از یک سو بحران انسانی ایجاد شده است که مدیریت آن برای امارت اسلامی دشوار است، از سوی دیگر ممکن است جامعه افغانی با مشکلات اقتصادی شدید مواجه شود، به‌ویژه افزایش سطح فقر و بیکاری، افزایش قیمت‌ها و فشار بر بازار، افزایش فشار بر زیرساخت‌ها و موارد دیگر. همچنان، ممکن است برخی مشکلات امنیتی نیز به وجود آید و این موضوع از دو جهت قابل تحلیل است: نخست: این که ممکن است ایران در میان این مهاجرین، افراد اطلاعاتی خود را به خاک افغانستان وارد کند و دوم: این که بازگشت این تعداد گسترده از مهاجرین افغان ممکن است باعث پیوستن آنان به برخی گروه‌ها شود، به‌ویژه گروه‌هایی که علیه امارت اسلامی هستند و این موضوع می‌تواند تأثیر منفی بر وضعیت امنیتی افغانستان بگذارد.

با درک تمام این مشکلات می‌توان گفت که اخراج اجباری مهاجرین افغان تا این سطح بالا، از یک سو در سطح حکومتی می‌تواند تأثیر منفی بر روابط سیاسی آینده امارت اسلامی و ایران داشته باشد و ممکن است در این روابط دوجانبه فضای بی‌اعتمادی ایجاد شود و در برخی زمینه‌ها روحیه همکاری تضعیف گردد و این خود تأثیر منفی بر روابط سیاسی دوجانبه خواهد داشت، و از سوی دیگر در سطح مردمی روابط میان دو ملت را خراب خواهد کرد. زیرا در جنگ اخیر ایران و اسرائیل، مردم افغانستان در کنار حکومت و مردم ایران ایستاده و از آنان حمایت کردند، اما نحوه‌ای که آنان مهاجرین افغان را اخراج کردند باعث ایجاد نفرت در میان افغان‌ها علیه حکومت ایران شده است و این موضوع تأثیر منفی بر روابط مردمی میان دو کشور خواهد داشت.

نتیجه

اخراج اجباری مهاجرین افغان توسط ایران نقض آشکار حقوق بین‌الملل است، به‌ویژه کنوانسیون ۱۹۵۱ درباره مهاجرین. دلایل اصلی این اخراج اجباری، نگرانی‌های امنیتی در ایران، وخامت وضعیت اقتصادی در این کشور، پنهان کردن ناکامی اطلاعاتی و جذب رضایت و حمایت مردم بوده است، ایران برای

پنهان کردن این ناکامی، مهاجرین افغان را متهم به جاسوسی کرد و به همین دلیل اقدام به اخراج اجباری آنان نمود. علاوه بر این، ایران از مهاجرین افغان به عنوان ابزاری برای فشار نیز استفاده می کند.

اخراج اجباری مهاجرین افغان در این سطح بالا تأثیر منفی بر وضعیت اقتصادی، امنیتی و اجتماعی افغانستان دارد و اگر در این زمینه میان امارت اسلامی و ایران هماهنگی مشترک و مکانیزم مشخصی ایجاد نشود، این موضوع تأثیر منفی بر روابط سیاسی آینده میان امارت اسلامی و ایران خواهد داشت و فضای بی اعتمادی بر روابط سیاسی حاکم خواهد شد.

پیشنهادهای

۱- امارت اسلامی باید به منظور حل مشکلات مهاجرین، یک استراتژی ملی تهیه کند و در این زمینه، کنفرانس ملی که از سوی دانشگاه سلام در کابل درباره چالش ها و راه حل های مهاجرین برگزار شده است، می تواند از مقالات این کنفرانس در این استراتژی ملی استفاده شود.

۲- امارت اسلامی باید به صورت عاجل به تمام مشکلات مهاجرینی که از ایران بازگشته اند رسیدگی کند، برای آنان سرپناه فراهم نماید، در زمینه تأمین مواد غذایی و آب آشامیدنی به آنان کمک کند، به دلیل گرمای شدید ممکن است بسیاری از کودکان، زنان و سالمندان با مشکلات بهداشتی مواجه شده باشند، دولت باید از طریق داکتران متخصص و کاردان به بیماری های آنان رسیدگی کند و در زمینه تأمین رایگان ادویه نیز کمک نماید.

۳- امارت اسلامی باید صاحبان خانه ها را کنترل کند تا به دلیل بازگشت مهاجرین، کرایه خانه ها را افزایش ندهند. همچنان امارت اسلامی باید روی یک مکانیزم کار کند تا کرایه خانه های این مهاجرین را برای مدت یک سال یا شش ماه پرداخت نماید.

۴- دولت ایران باید در پرتو حقوق بین الملل به تمام حقوق مهاجرین افغان احترام گذاشته و در اعطای این حقوق اقدامات جدی انجام دهد. و از اینکه اخراج اجباری برخلاف تمام موازین و حقوق بین الملل است، دولت ایران باید از اخراج اجباری مهاجرین افغان خودداری کند.

۵- اگر ایران خواهان بازگشت مهاجرین افغان است، باید این کار را از طریق تفاهم با دولت افغانستان و از طریق یک مکانیزم خاص انجام دهد. انجام این کار به صورت یک جانبه و بدون توافق دولت افغانستان و مهاجرین افغان، مشکلات و چالش هایی را برای مهاجرین افغان ایجاد می کند.

۶- اداره مهاجرت سازمان ملل باید در هنگام بازگشت مهاجرین افغان، در زمینه مالی، لوجستیکی و ایجاد کمپ ها به آنان کمک کند.

۷- در زمینه جلوگیری از نقض حقوق مهاجرین افغان و اخراج اجباری آنان، اداره مهاجرت سازمان ملل باید با انتشار گزارش‌های خود و از طریق سازمان ملل بر ایران فشار وارد کند تا از این کار جلوگیری شود و از این طریق مانع آسیب دیدن مهاجرین افغان شود.

منابع

¹ UNHCR, "Refugee Data Finder", the UN Refugee Agency, (2024). Access link: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics>

² <https://data.unhcr.org/en/situations/afghanistan>

³ Fact Crescendo Team. "Explained: Iran's Intensified Efforts to Deport Afghan Refugees and its Impact" November 29, 2024, Access link: <https://afghanistan.factcrescendo.com/english/explainer-deportation-of-afghan-refugees-from-iran/>

⁴ Center for Human Rights in Iran. "Iran Forcibly Deports Nearly 600,000 Afghan Migrants Amid Post-War Crackdown", July 9, 2025, Access link: <https://iranhumanrights.org/2025/07/iran-forcibly-deports-nearly-600000-afghan-migrants-amid-post-war-crackdown/#:~:text=Using%20the%20post-war%20climate,%20authorities%20have%20cast%20suspicion,in%20Iran%20and%20exposing%20them%20to%20heightened%20violence.>

⁵ Convention Relating to the Status of Refugees, United Nations, 1951, Access link: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.23_convention%20refugees.pdf

⁶ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 10 December 1984, Access link: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading>

⁷ Universal Declaration of Human Right of 1948, Article 14(1). Access link: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf>

⁸ International Covenant on Civil and Political Rights of 1966, Access link: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/ccpr.pdf>

⁹ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of 1966, Access link: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cesr.pdf>

¹⁰ Express Web Desk. "Why over 500,000 Afghans were forced out of Iran in just 16 days and what's next?", The Indian Express, July 11, 2025, Access link: <https://indianexpress.com/article/world/why-over-500000-afghans-were-forced-out-of-iran-in-just-16-days-and-whats-next-10120367/>

¹¹ مصباح الله عبدالباقی. د افغان کډوالو اجباري را ایستل: د پاکستان امنیت ته گواښ که د فشار وسیله؟ ناخبره شوې علمي- څېړنیزه مقاله.

مرکز مطالعات استراتژیک و منطقوی یک نهاد مطالعاتی غیردولتی و غیرانتفاعی می‌باشد که در سال ۱۳۸۸ خورشیدی در شهر کابل بنیان نهاده شده است. این مرکز از طریق پژوهش‌های دقیق و بی‌طرفانه خویش به منظور ارزیابی و غنای پالیسی‌ها در افغانستان و منطقه فعالیت می‌کند.

ارتباط با ما:

ایمیل: info@csrsaf.org

وب سایت: www.csrsaf.org

+93780618000

تماس: +۹۳۷۸۰۶۱۸۰۰۰

www.csrsaf.org

info@csrsaf.org